

I JESU NAMN!

ENFALLIGA TANCKAR,

OM

MÅSSLUPNA
HÅRD-WALLS

ÅNGARS

FÖRBÄTTRANDE,

MED

VEDERBÖRANDES TILSTÅND,

UNDER

OECONOMIE PROFESSORENS OCH KONGL. WE-
TENSK. ACADEMIENS LEDAMOTS

HERR PEHR KALMS
INSEENDE,

FÖR MAGISTER KRANTSSENS ÄRHÅLLANDE

TIL ALMÄNT PROF FRAMSTÅLTE I

ÅBO ACAD. STÖRRE LÄRO-SAL

DEN 19. JULII 1754.

AF

SAMUEL NORRGREEN,

WIBURGENS.

ÅBO Tryckt, hos Directeuren och Kongl. Boktr. i Stor-
Förstendömet Finland, JACOB MERCKEL.

Probstén och Kyrkoherden öfwer Församlingarne i Hø-
mantz och Eno, samt det därtill lydande Contraft,
Den Högårewördige och Høglårde Herren,

HERR ANDREAS NORRGREEN,

min Høgtwördade och Kære Fader.

De wålgärningar min kære Fader alt ifrån mi-
na spåda år mig bewist, och ån bewisa ei trött-
nat, kan jag ei, som sig borde, här afskildra
och beprisa. Wid åtanekan af dem, måste jag tyftna,
och stadna i förundran öfwer et så mer ån ömt Faders
hierta. I hafwen ei spart något för mitt wål, u-
tan har Eder sorgfällighet för det samma warit så
stor, at I tyckes hafwa giord orätt mot Eder Sielf.
Hwad jag för alt sådant Eder, min Ömmafte Fa-
der, skyldig är, går långt öfwer min förmåga.
Men rätt det samma upväcker och hos mig en så
mycket innerligare och angenåmare finnes rörelse;
och fågnar det mig af hiertat, at jag nu åndteli-
gen

gen har tilfalle offentlig den samma förklara. Om jag på något sätt kan tjena min käre Fader wid Theß redan tiltagande ålderdom, skal mig intet wara kärare och fågnelsammare. Imedlertid upoffrar jag Eder detta mitt enfalliga Academiska arbete. Uptag, Huldaste Fader, detta, såsom en ringa pant för den stora skuld jag hos Eder står, och anse det såsom et wedermåle af min diupa årkåntsla och tacksamhet för Eder godhet, och en liten frukt af Edra många omkostningar. Den Högste låte min käre Faders lefnad wara säll, och den dagen långt borta, då den Eder anförtrorda församlingen, samt min käre Faders hus och anhörige måste sakna uti Eder en trogen wård, pålitelig stöd, Mild Fader och stor fågnad. Jag framleswer med denna hierteliga önskan uti diupaste wördnad med nöge,

Herr MARTIN KILANDER.

Min Högstwördade och käre Faders

Till ödmjuk och lydig tackägelse för den gunst och kärlek, I minne käre Far- och Moder, som swagrar, älska och mig vederfara, wanda denna till Eder upoffrade, under tillökkan af all tacksägelse tillkommet och wälsignat

Eder.

Ödmjuk och trogen tjänare,
SAMUEL NORRGREEN.

Ödmjuk-Lydigste Son,
SAMUEL NORRGREEN.

Härads-Höfdingen wid Kexholms Län i Ryfka
Carelen,

Ädel och Högaktad

Herr PEHR POMOELL,

Min Gunstige Farbroder.

Kyrckoherden wid St. Andreæ Församling i Jäms,

Wälärewördige och Höglärde

Herr JOHAN SCHVINDT,

Min Högtärade Morbroder.

Vice Pastoren wid Församlingen i Kides,

Wälärewördige och Högwällärde

Herr HENRIC WINTER.

Samt

Capellanen wid Cavi Capell i Libelits-Sokn

Ärewördige och Vällärde

Herr MARTIN KILJANDER,

Mine Käre Svågrar.

Til ödmjuk och skyldig tackfägelse för
den gunst och ömhet, I, mine käre
Far-och Morbroder, samt Svågrar, alltid låtit
mig vederfaras, warda dessa fåå blad Eder
upoffrade, under tilönskan af all sielfbegär-
lig fällhet och wälgång utaf

Eder

Ödmiuke och trogne tjenare,

SAMUEL NORRGREEN.

I. J. N,

I. S.

Et är ofriddigt och en af alla ärkänd sanning, at hela Landtbruket stöder sig ganska mycket på ängskötseln. Alt såsom man ser, at det står til med ängen på en Landtgård, kan ock slutas til åkrens beskaffenhet och åboens hela Landthushållning i det öfriga. Myckenheten af säde och boskap äro ju Landtmannens största skatter, men huru må wäl en mager åker bära säd, gödsel förskaffas, och boskapen til hans nytta trifwas, utan äng och tienligt foder. De förmåner, som Landtbruket osf tillskyndar, äro för osf så aldeles omisteliga, at wi ei någon dag förutan dem lyckeligen lefwa kunna. De almänt räknade tre öfrige närings fång hafwa här af sin stöd; och utan detta äro de lika som slott i luften. Den store och alwise Skaparen har jämwäl för den orsaken gifwit osf ganska stort nöge i detta handtwärck, såsom det menlöfaste af alla menniskliga handlingar. Det skulle då tyckas, at nödwendigheten och nöget hade drifwit folck, at bringa detta näringsfång til sin

A

största

fullkomlighet. Men så här, som i mycket annat, lyser vårt
 lägtes wanart; det blifwer ofta efterfatt, som länder til
 dess wäl. Dels har felats förstånd, dels slit, til hushållningens
 förbättrande. Gammal wana har ock gjordt, at mången
 anset nyttiga påfund för sáfänga. De första, som ur
 de södra länder flyttat til de nordiska, tyckas ei warit så
 mycket wana wid ängskötseln, emedan de ei där behöfve
 winterfoder för sin boskap. Och så länge skogen warit til-
 räckelig til swedandet, samt willebrodd til spis, sedan de
 flyttat at Norden: woro de ei så mycket twungne at up-
 ta- ga åker och äng. De lära ock til en stor del warit wane
 wid ständiga flyttningar ifrån den ena orten til then andra, och
 wiste ei hwart de sist skulle stadna. Tänckte således
 litet eller alsintet på framtiden, utan foro fram utan skons-
 mål där de höllo til. Men sedan wi blifwit bättre uplyste,
 at wi nu mera ei hälle för menniskligt at lesa af rof,
 kunna ock må så wäl här i Norden som annorstädes i wärld-
 en, om wi allenast bruke en förnuftig slit, at äfwen wärt
 i långliga tider wanliga närings sätt, som bestätt til en
 stor del i swedande och jagande, icke mer för skogs brist
 hielper oss, utan wi, där och skog ännu skulle finnas, läm-
 nade oförswarligen våra efterkommande det ofruktfammafte
 sätt, at förbigå flere olägenheter; så borde ju en och hwar
 rättfint upmuntras, at uptränka nya sätt, at skaffa oss föda
 ur jordens sköte, och de upfundne med all slit at bruka.
 Ömhet för efterkommande samt fädernes-bygders och lan-
 dets wäl i framtiden, är i naturen nog kämbart inplantad;
 skola wi då den samma qwäfwa och ei låta råda häruti,
 hälft det ock länder til vårt eget bästa? man är gemenli-
 gen af den tankan, at wärckställigheten af nya på-
 fund och förslag är omögelig, och at man allenast tor-
 de spilla tiden därmed och förhindras från de wanliga
 sysslor. Men detta är ett teckn at hos oss ännu är en
 stor

stor brist i en rätt och förnuftig hushållning, och at torf-
tigheten har ei ännu blifwit förbytt til någon nöd; ty den
Tuktomästaren gör wäl lärlingen lärig. Nöden har lärdt
Änglåndaren plantera lefwande gärdsgårdar och bruka
stenkåhl til bränsle, där likwäl för par hundra år sedan
icke mindre warit tillräckelig skog, än den ännu finnes i
samma latitud liggande Polen. Nöden har äfwen twun-
git inwånare i Skåne, at i stället för ved nyttia torf. Ön-
skeligit wore det, at samma brist ei skulle träffa oss ige-
nom vårt skog-ödande hushållnings sätt, samt försummel-
se med åker och äng, som torde blifwa oss så mycket o-
drägeligare, som vårt klimat är kallare. I Sverige hafwer
wäl ändteligen ängskötseln på et och annat ställe i dessa
tider stigit til en god högd, men här i vårt käre Finland
står det ännu mycket usfelt til därmed. På de flästa stäl-
len finnes wäl marck, som är rödiat til äng, men den är dels
öfwerwäxt med mossor, dels är den så mager, at et strå
står här och et annat där, eller ock at gräswäxten därpå
är ofta så stackot, at den knapt hinnet betäcka marcken.
Det senare hafwa några foknar i synnerhet i Sawolax och
Swenska Carelen sådt ärfara, där inwånare ganska litet
eller ock aldeles intet hafwa hårdwals äng. De hafwa wäl röd-
jat sig här och där ängstäppor, men sedan de sedt, at det ei lönt
mödan, hafwa de sådant aldeles låtit blifwa. Orsaken til en så
mager jord måste wäl måst tillskrifwas swedandet, fast man ock
tillstår, at jordmonen i Norra Carelen är magrare än i den södre.
Så länge de hade nog skog til swediäländer, kunde ängsbristen
någorlunda igenom ymnog säde och halm ärfattas, men se-
dan de nu mera hafwa brist på de förra, folckets antal och
nya inbyggare äfwen dageligen blifwit ökat och ökas, blif-
wer den senare odrägelig, emedan dem felas både säde och
boskap. Så behageligit detta land, annars i anseende til
dess löfbackar och många insjöar är, så usfelt blifwer det

innan kort, om dess inwånare ei finna någon utväg til en sundare hushållning. I anseende härtill har jag tyckt mig wara förbunden, at wid detta tilfället til mina Landsmäns tjenst häft utvälja mig närwarande ämne, och göra de sätta almännare, med hwilcka goda hushållare förbättrat sina mållupna hårdwals ångar. Emedan en mager ängswall kan äfwen bäst på detta sättet blifwa fruktbärande, så har jag därom ei vidare welat nämna. Anse därföre, gunstige Läsare, detta enfalliga arbete så bewägit, som det hafwer et oskylligt systemål.

2. §.

Hwad förträde en hårdwals-äng hafwer fram för Morass, hwarest växer måst bara starr, kan ingen Landtman och Hushållare wara obekant. Gräset på den förra är långt mera födande än på den senare, så at Creaturet, som deraf äter, blifwer tienligare til det, som Skaparen det ämnat; kor miölcka mer och fetare miölck, fåren bära finare ull, hästarna, ja all Creatur äro starckare, och följakteligen kunna hättre stå emot åtskillige anstötter och sjukdomar. Gödningen blifwer ock starckare, därefter, än efter starr. Boskapen utväljer wäl sidstämde gräs eller starren fram för halm, dock hafwa hästarne ei någon särdeles styrcka däraf. Det tienar wäl at föda Creaturen någorlunda öfwer winteren; men des öfriga nytta är ei at liknas mot den förras. Sådane mårass-ängar finnas i Carelen och på åtskilliga ställen i Sawolax; de äro måst belägne på å- och siö-stränder, där warwatnet flödar öfwer dem hwart år, ei olika med floden Nilus i Egypten; och om sommaren är rägnaktig, qwarblifwer watnet hela året öfwer ängarna, så at de ei kunna bärgas. De, som äro wid pass en aln högre än watnet, bredewid i någon å eller siö, då det är medelmät-

delmåttigt tort om sommaren, bära nog ymnigt starr. På de andra, som äro mäkt jämt med wattubrynet, är starrväxten tämmeligen gles. Somliga af dessa äro mycket ojämna, så at gyttran står i tufwor likfom et quarters eller mer långa keglor, helt när til hwarannan, på hwilkas ändar bemålte starr växer i buskar; de likna ofta mer et ohyggeligt morass än någon äng. Man brukar wid dem ei någon skiötsel vidare, utan sedan de en gång blifwit röddade, bärga de dem hwart år, huru de kunna. Til hårdwals ängsmarck är en mycket sluttande backa så otienlig, som den är obequämlig til åker. Sadane ställen äro magrare än dälдер och andre, som äro jämnare, undantagandes moar; Ty wår-watnet sköljer där neder den bästa styrckan, hwarföre de oftare behöfde giödas än de andre, hwilket at wärkställa är lättare, om de nyttias til åker. Sedan, trifwes gräswäxten merendels heller på kylaktiga ställen, sådane, som dälдерna äro, men såde däremot behöfwer mer värma. Gräswäxten behöfwer och mer wätska, än på de högläntare ofta kan gifwas, hwarföre och de låglänta, som äro moagtiga och annors torra, ei gärna doge til äng. Och såsom dessa egenikaper, som fordras wid en äng och gräswäxt, torde lättare igenfås på norra sidan om en högd, så är samma sida merendels tienligare därtill än den södre. Mycken torcka är ofta orsaken, hwarföre en äng, som annars wore nog mäktig at bära gräs, står ofta hel bar, endast at åtskilliga slags bärris wäxa derpå, som dock ei bära frukt, utan mera befordra tufwor. Dock om dessa ställen skulle blifwa rätt upbrukade, kunde de wara nog fördelagtige; ty huru många grässorter äro icke fundne, som wäxa frodigt på de magraste och torraste platser. Om de därföre skulle blifwa besädde med de slags gräsfrö, som där trifwas, förbyttes de til en härlig ängsmarck. Låglänta ängar äro mycket utstälda

för mäsfa, som härrör af hwarjehanda orfaker, och är åtfkilligt, som bidrager mer eller mindre til deras tilwäxt, såsom bland annat 1:o mycken wätska och fyra, när en äng ei är tillräckeligen dikad, och watnet utledt, utan det får stå qwar och fyra, då marcken blifwer otienlig at nära gräswäxten. Man läse härom de wackra rön och anmärckningar, som Herr Archiatern och Riddaren *Linnaeus* infört uti sin *Skånska resa* p. 2. 3. där han wisar, at fyra i jorden är mäsars (muscorum) förnämsta föda, och at mäsar almänt inställa sig, samt wäxa mer eller mindre frodigt, alt efter det jorden är mer eller mindre fur. 2:o om ängen slås så tidigt på sommaren flera resor i rad, at gräsfröen ei hiana blifwa mogna, mycket mindre så sig förr än ängen blifwer bärgad, eller under sielfwa slättertiden. Ty det är nu mera hos alla en afgjord sak, at alla växter hafwa sina frö. Somliga örter behöfwa så sig hwart år, om de skola upkomma; på andre äter, kan wäl en rot i några år bära fram gräs, men sedan den har gåt ut, upkommer ei en annan i stället, om däril icke är frö. 3:o När ängen betes för bittida om wären, eller för sent om hösten, då jorden af rån och watn är mycket upblött och lös; ty dels utrotas då en stor del af gräset, genom det Creaturen med sina fötter fönderisfwa och trampa gräsroten diupt in i jorden, at den sedan aldrig mäktar komma upp; dels uprycker boskapen gräsroten ur den lösa jorden; härigenom blifwer gräswäxten mer och mer tunn och småningom utödd, då mäsfa straxt intager des ställe, och hindrar andra växter, at där så sig. 4:o Sägä ock Hushållare at mäsfa förorsakas däräf, at ängen blir owäligt slagen, så at stubben blifwer lång. 5:o när ängen om sommaren slås för nära til marcken, och starckt folksken följer därpå, bortorckas gräsroten och mäsfa lämnas således rum; se Herr Archi-

Archiat. och Ridd. Linnæi West-Götha Resa p. 97. 98. hwarest wifas, huru slättermannen wid sielfwa släendet och bärgandet kan bidraga til en ängs förderf. 6:o När ängen blifwer mager och trött, at bära annat, insinner sig måssan, som ock kan triswas i en mager jord. Jämför Herr Präsidis Resa til norra America Tom. 1. p. 390. Dessa omständigheter äro hwar för sig tillräckelige at befördra måssan, och så mycket mera, då flera af dem, eller och alla, stöta på et ställe tilhopa; och at på de bästa ställen i vårt Finland, förenämde orsaker torde hafwa rum, lär en mindre behagelig erfarenhet tämmelig tydeligen witna. Men at måssan är en fördärfwelig växt på ängarna, behöfwer jag ei säga. Den wil så gärna sticka fram, och sedan den fadt öfwerhanden, dödar den aldeles gräs-wäxten. Men när en Landtman bragt sin äng i godt stånd, så hindrar den at ei måssan får nästa sig. Se S. W. A. H. 1745. p. 217.

§. 3.

Efter then Polska Medici Kûlbels mening i des Tractat om orsaken til jordenes fruktbarhet, fordras til växters befordrande jord, olja och salt, samt watn, däruti jorden uplöses, at then må kunna tränga sig i växternas smala gångar. Inga växter kunna umbära något af dessa, men wäl åstunda de ock något annat til, såsom luft och värma m. m., til hwilka en menniskia ei kan få mycket bidraga, utan det är enkannerligen naturens göremål. Åtskilliga växter fordra af dessa delar en särskild myckenhet, hwar efter sin art, somliga mer och andre åter mindre af en eller annan del. Dock tyckes watnets brist eller myckenhet, samt des beskaffenhet, utgöra til en del det förnämsta, hwarföre en växt ei triswes på alla ställen; ty hwar-
före

före triffes ei Färfwingel på en fumpig ort, och Nymphaea på en åker; hwi Fuci ei på moras, och liung uppå flöbotn? Men däremot kan den förgiftigaste örten wäxa på samma marck, som den hällofammaste rågen, emedan des art ei fordrar mer eller annan slags wätfka än den senares. Men desutom bör orsaken, at växter så oändeligen åtskiljas, tilskrifwas den färfkildta bygnad, som deras frö hafwa, hwar af skier, at de hwardera kunna til sin näring tienliga delar på färfkildt sätt sammanfoga, såsom ock sedermera roten, så snart den hunnit sticka ut ifrån frön, tilwärckar näringsfasten efter hwardera wäxtens art, icke annorlunda än såsom färfkildta diur, kunna födas med enahanda mat. Om dessa til wäxters befordrande tienlige delar äro alt för ymnigt på et ställe, så hindra de deras tiltagande och mognad, förorsaka sjukdomar hos plantor, och deras utgång; ty därigenom blifwa deras fina ådrar mycket utspände och fördrade, på samma sätt, som myckenheten af blod förorsakar sjukdomar i diurens kroppar och omsider döden. Om därföre växterna ei så rutna på samma ställen, som de upkommit, så kan det ju icke annars wara än at dessa ofta nämde delar, måste afstaga på samma plats. Det blifwer således 3. ting i allmänhet at i akttaga wid ängsbruket. 1:mo emedan på en och samma marck växter triffas, som hafwa helt stridande wärkan på diurens kroppar, som dem äta, så åligger en Landtman at samla frö af den växten han wil hafwa på sina ågor, och dem såå. 2:do Åtskilliga växter fordra färfkild myckenhet af watn, och det se wi göra den största skilnaden på en marck i anseende til växterna, som därpå triffas, bör man altså se til, at des beskaffenhet och myckenhet hälft är lämpad efter växternas art, som skier igenom dikan det, eller ock dammars anläggande. 3:do Kan jord, olja och salt, som mäst följas at, felas i en mark, då bör bristen botas, som sker anten igenom gödandet eller at jorden lämnas i hwila.

§. 4.

AF det, som i föregående §. korteligen anført är, kan man något närmare sinna, huru en slags växt kan utrotas och en annan komma i stället. Wårt ändamål fordrar at lämpa detta til mossa och gräsväxt. Först måste ses efter om marcken är tienligare at bära mossa än gräs, eller ock icke. Det förra har rum i synnerhet, då ängen är lågländt ock icke dikad, i hwilket fall flodwatnet om wären och regn om sommaren kommer at stå länge däruppå, icke utan skada. Ty sedan de flyktigare delarna därpå, som annors äro tienliga at föra kring uti växterna deras föda, utdunstat, hindrar det qwarstående tiockare watnet, som ock tagit någon fyra til sig, tilväxten, ock således dem dödar, men däremot är moder för mossan. Bör därför ängen i detta fall dikas, och det så tätt, som til det öfwerflödiga waternets afförande pröfwas blifwa tilräckeligit, ju sumpigare marck, ju tätare diken. Diksmullen kastas eller föres midt på tegen, så at den blifwer där högre och hållande mot si-dorna. Men at dika allenast en fur måsslupen äng förslår ännu intet, ty mossan kan ock triswas på torrare platser, som annors wore nog tienlige til gräsväxt, i synnerhet sedan den en gång fädt rota sig. Utan måste härtil komma något sådant medel, som intet allenast til intet gör den samma, utan ock at den igenom dess frö ei å nyo må upkomma. kunde marcken under det samma få en ny kraft til dess fruktbahet, så wore medlet så mycket tienligare, och än bättre, om sielfwa denne pesten på ängarna kunde förbytas til ett gödande ämne. Men skal alt detta ske, så måste til folje af föregående §. de mossan närande delar hindras at circulera i den samma; ty annars står den frodig. Härtil hafwa redan de gamle Romare, såsom man ser hos Columella uti dess andra boks 18. capitel brukat ask, hwilken de ofta spridt på sina ängar, men ansågo dock detta

fättet ei wara det tilförläteligaste. I Norrige bruka ock somliga at sprida om wären på sina ängar, där mycket mossa är, all den askan de kunna få af Gran, Tall, ris och torf, den de ibland bruka i stället för wed. Af denna askan utrotas på kort tid all mossan på samma ställen, och så de däremot där sammastädes en den härligaste gräs-wäxt, så at gräset på de ställen sedan står karlen långt öfwer knä, samt hel tätt, där likwäl tilforene näp- peligen stätt annat än bara mossa, som Herr Präses berättar i Theß resa til Norra America Tom. 1. p. 70. Sammaledes brukas aska och sot ännu i Ängland til gödsel och at utrota mossan på ängarna, ibid p. 249. Men denna aska kan dels ei fås til sådan myckenhet, som härtil fordras skulle, dels ock behöfs den wid åtskillige andre nöd- torfter i hushållet, då den mister sin förnämsta styrcka, tor- de ock, efter andres försök, icke alltid wara tilräckeligt me- del därtill, emedan ock Columella det förkastar och kallar det för ett trögare medel at fördrifwa mossan. I sielfwa matjorden sker icke heller härigenom någon särdeles än- dring, som något wissare kunde göra dess ägare försäkrad om det påsyftade ändamålet. „I Österbottn hafwa somlige, om hösten förän mycket snö fallit, afqwistat granar, och öfwertäckt med ris-qwistarne til en fjerdedels ja tredie- dels alns tiöcklek de ställen på sina ängar, som af björn- måssa blifwit intragna och öfwerwäxta; då de sommären därpå förmärckt, huru som måssan därunder blifwit för- tård ock lika som til mylla förwandlad, samt at samma ställen andra och tredie året gifwit god och ymnig gräs- wäxt, utan at qwistarna i något mätto wid slättern wa- rit hinderlige „ se Mag. *Pazeki* disp. om äng- och åker- skiötsel i Österbottn p 28. Men härwid möter ei mindre o- lägenheter än wid aska som nyssnamdes. Man wet at de närande delar til växter drages in genom roten, och den samma

samma tilreder dem tienliga til hwar och en wärts natur. Det tyckes därföre wara säkraft, och tör hända lättare gå för sig, at angripa den samma, då måssan nödwändigt måste gå ut. Detta sker bäst om landet med en plog wändes up, och brukas någon tid til åker; och sedan jorden blifwit wäl rutnad och fin, samt något giödd, kan den läggas til äng igen. Widare på det, at ingen brist må finnas i samma marck på gräswäxten närande delar, bör den under det samma gödas. Sidst, at ei samma eller någon annan mindre nyttig växt må åter där få inrymme, måste den befås med höfrö af god och i anfende til läget tienligt slag. Såsom på detta fåttet marcken blifwer bäst försedd, så wälmed frön, som med de til växternas befordrande ärfordrerliga delar i sielfwa jorden, så är otwifwelaktigt, at så wäl en mager ängswall blifwer härigenom fruktbarande, som ock at en sådan, som framalstrat en onyttigare växt, förwandlas til den fördelaktigaste marck. Härigenom blifwa ock de annars många ängar fördärfwande tufwor affkaffade, och ängsbergningen beqwämligare giord.

§. 5.

Sedan man i den föregående §. nämt det tilförläteligaste sätt och medel at fördrifwa mossan, wilja wi widare närmare wisa handelaget därwid. Jorden plöjes med en plog om hösten, som wänder torfwen up och ner. Straxt därpå fares öfwer med wältning, om plogskisworne ei blifwit trykte ned til botten. Följande wären sås däruppå anten hafra eller blandfäde, hwarigenom, utom den nyttan man sedan får både af säden och halmen, marcken ock håller sig mer fuktig än annors kunde ske, och följakteligen måste moss-och gräsrotterna taga snarare röta til sig. Finner man sedan om hösten, at torfwen är wäl rutnad, kan den då plöjas upp, och följande wår befås anten med hafra, blandfäde

fäd eller ock med bara korn. Men som det merendels sker, at torfwen ännu ei blifwit första hösten så rutnad som bör, så lämnas den ligga orörd til följande wår, då man endast med harfwen rifwer mullen ock stubben efter förra årets wäxt lös, och får hafra eller blandfäd å nyo däruti. När man då hösten därpå plöjer up detta land, är torfwen gemenligen aldeles förrutnad ock jorden fin som på en åker. Men i widrigt fall handteras det samma på det förra sättet til dess det skedd, på det at ei någon mossa af deras rötter må åter sticka sig fram. När jorden sålunda blifwit wäl lös och fin, kan man anten straxt lägga den til äng, eller ock bruka den ett eller flere år til åker, alt som omständigheterna fordra, och at den under samma tid wäl giödes. Wid det man wil lägga et sådant land til äng, är at märcka, at jorden wäl giödes och omlagas, som för wåhr såde, sedan sås om wåren blandfäd däruti, men nog glest, hwilken ärjes eller harfwes ned, hwar wid tillika landet med harfwen wäl slåt och jämntgöres. Därpå sås af samlat godt höfrö, nog tiockt öfwer hela samma land. Men at nedmylla dem får man ei bruka harfwen, emedan därigenom dessa fina frön skulle komma så diupt, at de ei wore i stånd at slippa up, utan bör man endast med en granruskas dragande öfwer alla ställen på landet nedharfwa dem. Hafra eller blandfäden sås därför glest, at den ei med sin täta wäxt må qwäfwia de spåda uprinande gräsfrån. Blandfäden kommer först up, och något därefter gräsarterna, då blandfäden tienar dessom til skiul mot solhettan, som annars torde förbränna och utoreka de flästa. När fäden om hösten skäres, finnes marcken öfvertäkt med fina och täta gräsblad. Man bör då för all ting akta sig, at hwarcken då om hösten eller följande wåren, ja, om giörligit är, ei på 2. a 3. år släppa något Creatur därpå at beta, emedan de dels skulle uprycka de spåda gräSENS rötter, dels ock förnämligast med deras fötter ned-

ned-

nedtrampa ock söndertrifwa uti den lösa ock blöta mullen de klena gräfsens rötter, och således göra alt för stor skada på ängen. På de flästa ställen där ängarna på förberörde sätt omlagas, plägar man få höfrö om wären, såsom nyss nämt är. Andra bruka höften därtill, eller ock få snart de blifwit mogna, ock börja falla ut, som är den tid naturen tyckes uttaka, men därwid möter den swårighet, at man då ei kan hafwa så godt förråd af frön som om wären, då man hela wintertiden sådt samla på höskullar. Den flarska Landbrukaren Salig vice Præsidenten Herr Baron STEN CARL BIELCKE yttrade sig uti ett Dess bref til Herr Praeses af d. 26. Aug. 1752. sålunda om tiden at få höfrö på upplögda ängar: Sänningstiden, jag efter otaliga och påhwar,, Jehanda fått anstälta försök, lærer altid hålla mig wid, är,, på snön in Januario när jag sommaren förut präparerat jor,, den samt med diken och watnfähr afbögt watnskölgning. All,, wårfsänning med gräsfrön har jag funnit skadelig, genom lång,, wäntan på wäxt-och mycket glest gröende.,

At til ett sådant ängars och gräswalls upplöjande den twägrenige plojen, som i Sawolax och Carelen nu brukas ei tienar, utan at det bör wara en så egenteligen kallad plog, hwilken lägger gräset ned och roten up, är klart at se. Alt efter jordens löshet eller hårdhet, samt i anseende til gräsrötter ock annat, är knifwen satt anten i plogåsen straxt frammanför plogbilen, eller köres förut med risten, och plojen följer därefter. Risten kunde bestå af så många knifwar som et ok förmår at draga fram. Både om risten och plojen kan vidare underrättelle fås hos Baron BRAUNER i dess tanckar och försök om åker och äng.

§. 6.

Såsom wanan hålles ei obilligt för den andra naturen, så är det icke heller underligt, at alt det man icke want

sig wid förefaller en sällsamt, swårt ja ofta omögeligit at
 efterkomma; det kan således ei annars wara än at samma
 måtte wedersfaras detta hushållsgrepp af de okunnoga. Hwar-
 före, på det min Läsare må så mycket mera blifwa öfwer-
 tygad om wissheten af detta sätt at förbättra magra och måll-
 slupna ängar, samt at det icke består uti skenfagra specula-
 tioner, utan af mångom i långliga tider blifwit med nytta
 idkat, wil jag anföra andra nationers och hushållares exem-
 pel, som detta brukat och funnit thär wid sin stora fördel.
 De gamle Romare hafwa redan hållit plöjandet för hufwud
 läkedom hertil, såsom man ser det hos *Columella* (om hwil-
 ken Qvenstedt säger: scripsit de re rustica minime rustice.
 „Inter omnes enim rei rusticæ scriptores Solis instar eminet
 „ac lucet) 2:dra Boks 18. capitel där det heter: „Några
 „ängar äro ock igenom ålderdoms mögel öfwerklädde med
 „gammal eller tiock mossa, hwilka äkermänn pläga bota
 „med höfrös utslående, som de tagit af skulbotten, eller
 „med påford gödsel, af hwilka intet dera är så fördelak-
 „tigt, som om man ofta därpå förer aska, den laxen dödar
 „mossan. Men dock går det något trögt med dessa medel, eme-
 „dan det är aldrabäst at plöja hela ängswallen up. Det
 „böra wi då göra, enär wifädane ängar emottage. Hwad
Palladius talar om sin tids ängskötsel, tyckes här så myc-
 ket mer förtiena rum, som det är i korthet fattadt och man
 samma auctor ei allestädes sinner: Om man hafwer tilfäl-
 „le at wälja sig en ängsmarck, säger han, skall man an-
 „slå därtill en fet daggfull, eller där ymnig dagg faller up-
 „på, jämn, hållande eller sådan marck där wätikan hware-
 „ken hastigt rinner af eller länge qwarhålles. Man kan
 „wäl ock få en ängs skapnad på en lös och mager jord
 „eller botn om den watnas. Man skall därför denna ti-
 „den [uti September] ränsa platsen, göra den fri för alla
 „hinder eller större och stadigare växter och widie-skog
 eller

eller buskar. Sedan, när den ofta är upbrukad, och igenom mycken plögnings lös gjord, stenarna undanröjde, kokorna sönderslagne på alla ställen, gödes den i tiltagan- de månad med färsk gödsel. För Boskaps tramp bör den med största aktsamhet bewaras, i synnerhet då den är tuktig, på det den ei må blifwa ojäm. Men om gamle ängar blifwa öfwerdragne med mossa, bör den skrapas af, och på samma afskrapade ställen måste strös höfrö, och afka ofta påföras, som tienar at döda mossan. Men om en äng har blifwit ofruktsam igenom utmärglande, wårds- löshet eller ålder, plöjes den up, och åter jämnas. Ty det är måstadel's rådligt at plöja up ofruktssamma ängar. Men på en ny äng kan man så rofwor, och sedan de äro uttagne, fullföljes det öfriga, som sagt är. Dock skal man efter detta få dit wikerarter (wicæ) blandad med höfrö. Men watna bör man ei förr än grunden blifwit hård, at den mindre stadiga skårpan ei må förderfwas af den emellan flytande wätskan. Emedan de Ängelska af krie- raktig jordmon bestående ängar, som til största delen ofta öfwer dragas med mossa af Bryis och Hypnis, at wåramåslup- na ängar i Sverige intet kunna wara wårre, och så ei länge ligga sedan de blifwit brukade, innan en ny mossa åter öfwertäkt, hela marcken, så brukade merendels at ymsomlägga åker til äng och äng til åker, och dem med höfrö af godt slag beså; se Herr Præsidis förenämde resa p. 217. På det, at hwar ock en Landtman må få mycket lättare hafwa tilgång på höfrö, äro i detta wälmående samhällets hufwudstad London åtskilliga bodor där bem:te höfrö af alla slag efter behag kan köpas. På något enda ställe brukas där ock hars- war, hwilkas taggar bestå af stadiga och hwasfa slånqwistar. Med dessa köres långs efter de måslupne ängar, då taggarna rifwa up mossan och sopa den med sig; och sedan gödseln är utspidd på gråswallen köra de med dem öfwer, hwar med ett dyngan

„gan och mullen blifwa fönderrifne och smolade i styc-
 „ken, samt något blandade, se bemäte Herr Praefidis resa p. 344
 „At detta sättet är ei så påliteligt som det förra, är lätt
 „at finna; ty dels kan hafwen ei rifwa bort alt mossan,
 „dels kan den uprifna hastigt taga rot igen. Gödningen
 „kan icke heller brukad på detta sättet, göras mycket gagn,
 „som då den bättre blifwit blandad med mat jorden, u-
 „tan de bästa delar däraf dunsta ut af solen och lusten.

„Uti det så wäloch förnuffigt hushållande Hannower
 „(säger Baron HÄRLEMAN i Theß förra bref til Gref
 „PIPER p. 90.) har jag sedt allehanda slags stök ock af-
 „fals samlingar med mycken aktsamhet läggas på ångar, be-
 „teshagar eller skogar med liung, gammal halm, torf
 „och någon dynga lägerwis eller hwarstals i högar til-
 „samman at där med tilhielp af watten eller allehanda
 „slags urine befordras til gäsning och snar förrutnelse.
 „Sådane högar utspidas sedan på ångar, åkrar eller på
 „de til Ollon, boknötter och andra tråds fröens säende
 „tilärnade stycken, och wärcka den nytta desse oförtrut-
 „ne och slitiga hushållare förtiena, at förtiga huru fle-
 „re idoga utlänningar äro ömmes om ängskötseln.

I Sverige hafwa de detta föreslagna sättet brukat
 på åtskilliga ställen med stor fördel. Hwad Herr Affessor
Johan Moræus berättar om ängskötseln kring Fahluns bergs-
 slag i Kongl. Sv. V. A. H. för år 1742. p. 28, som där
 allmänt practiceres förtienar här i synnerhet rum. Jord-
 „monen, säger han, är här på orten magrare än snart på
 „något annat ställe, som lätteligen kan synas af våra
 „skogar, hwilka bestå endast af sandmo och stenar, med
 „tall bewuxen och med Islands mossa öfwerströdd, så
 „magre at knapt en get sig i dem föda kan; därest ei
 „någon myra eller sädland trakt här ock där förekom-
 „mer. Då man utwalt den bästa plats, som man til äng
 kan

kan ärnå, leger man Dahlkarlar at den upgräfwä åtminsto-
ne til et qwarterns diup, på det plogen sedermera kan
brukas. Stenarna föres af wägen och merendels läggas
tillsammans wid gärdessgårdarna, emedan man här brukar
måst altid sätta gärdes-gårdar uppå små stenmurar, hwar-
igenom de flere år uthärda, då störrarna således ofwan-
jorden stälte ei så snart bortrutna. De store tallar rödias
lätt af wära Dahlkarlar. De lossa med yxen de i jord-
brynet omkringliggande sides-rötter, draga sedan stammen
på sides med grenarna eller rep, då den lutad af egen-
tyngd kullfaller och sielf hiert-roten updrager. När jor-
den således är uprögd, upgräfwes, gödes och plöges hon,
säs däruti korn eller blandfäd, som är korn och hafra
tillsammans. Ängar blifwa här inga flere än som man
plöija och göda kan. När ängen är uprögd, gödd och
befädd, lägges hon i linda, at i flere år bära gräs, ty man
odlar up henne för höets skul, och ei för fäd, emedan
höet är ofs högst nödigt, som måste årligen föda många
hästar för bergwärcets skul. Enär man märcker at grä-
set ei blifwer nog frodigt ock ängen måslupen, plöges
hon åter up med en plog, som allenast stielper torfwen
at roten ligger i wädret, härpå säs hafra eller bland-
fäd, som med hafswen allenast nedmyllas, at torfwen må
ligga stielpt; är mossan starck, plöges ei heller jordens
andra året, utan säs i stubben, ty torfwen bör ligga två år
stielpt, om mossan skall wäl rutna. Andra eller tredie å-
ret, sedan jorden är plögd och befädd, gödes hon hel starckt,
då man merendels däruti får korn, och sedan lägger i lin-
da at bära gräs i flere år. Detta ängens uptagande och
med fäd besående sker hwart 6:te 8:de eller 10:de år alt
som jorden är länge brukad til; ja man har exempel, at
på en gammal häfd eller där ängen warit ofwer 100:de år
och där jordmonen warit af bättre slag, har gräset wuxit

„wål hela 30. åren utan at hon uptagits eller blifwit gödd.
 „Genom en sådan cultur, winner man merendels et härligt
 „gräs, så högt at det straxt för bärgnings tiden räcker up
 „til bältet, och så tiöckt, at man näppeligen kan gå genom
 „det samma. Med et ord, man får merendels på et span-
 „land jord i god års wäxt, wid pass en parm hö., Om
 nu en så mager jordmon, som sandmo är, kan på detta
 sättet bringas at frambära en så härlig gräswäxt, hwad
 skulle då ske, om en bättre brukades på samma sätt!
 ja, torde hånda, hwilket ock wälbem:te Herr Affessor
 tror, at om en sådan jord endast wändes eller torf-
 wen stielptes, at mossan således förqwäfdes, skulle Land-
 mannen se en otrolig åtskildnad, så mer hö, och altså fö-
 da mer boskap och så mer gödning. At förtiga den fördel
 åkern däraf skulle tilflyta, ock den margfalliga winst, han
 af boskapen komme at niuta. *Casper*, en wälment
 Landtbrukare, har i fynnerhet anställt försök på fiere sätt at
 föröka gräswäxten på sin äng. De dock egenteligen gin-
 go därpå ut, huru han måtte affkaffa tufwor, som där wo-
 ro wäxte uppå. Se Sv. V. A. H. år 1742. p. 188. Han
 delte dem i fyra lika delar, dem han alla dikade. Första
 delen blef om wären hackad och jämgjord, och i slutet
 af Maji månad plögd och harfwad, därpå lades gran-
 ris, som 20. dygn därefter brändes och med hafra be-
 såddes, hwilcken, enär den war så lång, som wål wuxit
 gräs, afflogs och som hö torkades, som blef ganska wäl-
 imakeligt foder för Creatur, fast den mycket förminskades
 i torkningen. 2:dra delen hackades, plögdes och harf-
 wades, samt sedan med höfrö besåddes, 3:die delen bru-
 kades på samma sätt som de två förra, dock göddes wäl.
 4:de stycket blef icke plögt eller hackadt, utan tufworne
 allenast med en därtill giord plog affkurne, som lades i
 en hög med liung och grannis hwarstals at rutna. Se-
 dan

Den såddes hafra och höfrö i stället som tillika med gräset
affkars. Den 3:die delen, som blef wäl gödd, kastade
mäst af sig, dernäst den första, sedan andra, och den 4:de
delen minst, där och mossan wille wisa sig här och där.

Så at alla dessa 4 delar tillsammans gifwit år 1742.
nijotijo två lass, där likwäl förr inbärgades 12. a 16. ja
fällan 20. Bemte år gaf det 3:die stycket 28. lass, första
26., andra 24., och Fierde allenast 14.; skönt alla sty-
cken woro lika stora. Detta visar tydeligen, huru mång-
fallig winst en idog hushållare kan sig förskaffa af et
stycke jord, som för den trögare ei löner mödan at häg-
na. Huru uti Upland på et stycke hårdwals äng, som på
öfwannämde sätt blifwit upplögt, gjödt och lagt i lunda,
gräswäxten war så härlig, at den stod en karl under ar-
marna, samt så tät at näppeligen en orm kunnat trängt
sig därigenom, där dock på alla de andra stycken, där
runt omkring, som hade samma jordmän och belägenhet,
men ei blifwit upplögde &c., måssen så tagit öfwerhand,
och gjort höväxten så ussel, at det ena grästrådet stod här
det andra där, så at det ock icke lönte mödan at kom-
ma med lijn därpå, kan ses uti Vet. Acad. Handl.
1745. p. 206. och följ.

Uraf alt detta kunna våra Landtmännklarligen se, huruledes
både våra egna i Sverige, ock andre nationer och folkslag,
som bo under en blidare himmel, ock därför äktas lyc-
keligare än wij, ja redan wid Christi tid, ätats med bristen
på bärande äng lika med oss, och brukat detta föreslag-
na sättet at förbättra de samma; så at ock ålderdomens
älskare ei lära kunna förkasta detta projekt; ty *probus*
qui centum perficit annos. Hor. Ep. Lib. 2. ep. 1.

7. S.

AT befå med höfrö en på omrördt sätt brukad och til
äng

äng ämnad plats, är en högst angelägen sak. Höfrö föres
 wäl i kring på et underbart sätt igenom wäder och bläst,
 men det kan dock ei wara utaf annat slag! än på neigden fin-
 nes gräs, hwilket kan ofta wara af en mindre fördelaktig
 art. Anten at den ei är begärlig för Creaturet, eller ock
 ei tienligt för den jordmon, eller så liter gifwande, at det
 ei löner mödan, at bärgat. Imedlertid kan dess rot
 intaga så stor widd af jorden, som then thår växer til
 ansefelig frodighet och högd. Ofta kan ock en så ligga
 på ena sidan om ängen, och et widsträckt oupbrukadt mo-
 rass eller sandmo, på hwilka wårt käre Finland är nog
 rikt, på andra, hwadan wille man så wänta et önske-
 ligt slag höfrö på en sin til äng brukader marck? Det
 tyckes icke heller wara försiktigt, at anförtro lyckan detta
 ärendet. Den torde på et ställe af en plats wara run-
 delig, men på annat däremot mycket sparsam, så at det
 åtminstone i förstone kunde gifwas hel bara fläckar, som
 wore färdiga at emot taga frö af mossan. Sålunda har jag
 ofta sedt telningar af Ahlar, Björckar och andre trän up-
 rinna i myckenhet på de ställen af åkrar, som man
 plögt upp, men lämnat ofädda, hwilka telningar kommit af
 frön, som wädrat dit fört från de näst omkring liggande
 skogslunder. Dock tyckes man någorlunda kunna hafwa
 hopp, at naturen sielf skall wäl förrätta samma fyssa på
 de ställen, där man kan göra sig försäkrad om ymnighet
 af godt slags frö när in til. Men så är man wäl säkrast
 om en önskelig gräswäxt på ängen, om man sielf tilsäc-
 keligen förser sig med goda frön af utwalda och tienliga
 gräsarter, ock dem på sätt, som ofwanföre är lärdt, får på
 sitt til höslag ärnade land.

Wi wela nu korteligen nämna de förnämsta växter, som äro
 fördelaktiga at fås på hardwalls ängar, så wäl i ansende därtill, at
 de waxa mycket frodigt, som ock, at ed begärligt ätas af boskapen
 och

och bekomma den samma wäl. *Pbleum* eller ängkampe (Linn. Flor. Svec. 50.) är hästarnas wälsmakligaste mat; äfwen ganska begärlig för koor; cultiveras nu mycket i England och Norra America; växer tämmelig frodig. *Alonecurus* eller ängkaffe [52] et förträffeligit gräsflag; ganska begärligt för Creaturen; ganska starkt gifswande på ängar; växer frodigast på lådana ställen, som ei äro alt för högländta och torra, utan något mera däfwig. *Agrostis* eller Fälchwen (62) et begärligt gräs för hästar och koor; växer tämmelig frodig; hielper til at göra en tät gräswäxt. *Aira* eller ängståtel [63] et bland wåra förträffeligaste höslag på ängar. ätes ganska begärligt af Creaturen; gifwer en mycket frodig växt; har den egenskap at altid wäxa i tufwor; tycker snarare om en litet lågländt och däfwig, än alt för torr hårdwall.

Poa (76. 77. 78.) Sköna gräsflag både för boskaps föder och frodighet på äng. *Cynosurus* eller Hundexing [83] fördelaktigt gräsflag, i synnerhet när det slås tidigt. *Bromus* eller Raklofta (87) gör i Ängland förnämsta gräswäxten på hårdwalls ängar, men tyckes ei wela wara så frodig hos oss. *Festuca* eller ängsswingel (91) eller som den af mångom kallas, Lösmyllegräs, är ibland de aldräfordelaktigaste på hårdwalls ängar, som i frodighet nästan tager förträdet för alla andra, och mångfalt lönar mödan at cultivera; växer förträffeligen frodig de första åren, så länge jorden är lös (hwad den ock fådt sitt namn) men tager af småningom då jorden blifwer hårdare. *Festuca* eller Rödswingel (93) är ock tämmelig fördelaktig på hårdwalls ängar, fast näppeligen som de förra. *Avena*, knylhafre [98] är et förträffeligit, lent och miukt gräsflag, samt ganska frodigt, som Creaturen alt för högtälska; det wil ganska fort på ställen, dit boskapei kommer; men på ängar, som ofta betes, ei så, emedan det för bete är för ömtoligt. *Lolium* Renrepe (104) cultiveras ganska mycket i Ängland på ängar bestående af lera, hwarest det gör en skön och frodig gräswäxt;

hos oss hårdethärtills ei tyckts wela få fort. *Triticum*, Qwickrot (105) af denna finnes en varietet, som har *aristas*, hwilken på hårdwall gör en ganska skön och frodig växt, i synnerhet de första åren så länge jorden ännu är lös; ty sedan den börjar blifwa för tät och hård, aftager den något mera. Desse äro de förnämsta af gräsflag. Än hafwa wi af ärtsläktet några stycken, som äfwen löna det omak man wid deras skötsel anwänder, såsom: *Lathyrus lut.* (599) är et skönt foder för boskapen, samt frodigt växande; gemenligen är såfångt at biuda til at så den, ty den växer för långsamt af frö; bästa sättet at föröka den är at sönderstycka deff krypande rötter och plantera samma glest, då den snart sprider sig til en tät teckelse, fast den ei är bland de tidigaste om wahren, utan något senfärdig. *Vicia* (605) Mus-ärter, är et af de argaste ogräs bland säden, hwarföre somliga bönder i Carelen kalla den Perkelen heinä; men på hårdwalls ängar cultiverad är den ganska fördelaktig. Den växer mycket frodig, ätes begärligt af boskapen; bör slås så snart den börjar blomma, eljes hårdnar stielken; är tidig om wahren, hwarföre den ofta får slås två gånger om sommaren. Endaste swårigheten med denna är, at den är annuälle, och måste årligen slås. Man wet käckka Hushållare, som bytt sig denna mot råg, tunna mot tunna. *Trifolium Prat. Rubrum* (615) Rödwäpling. Denna är ock ganska fördelaktig; hwit wäpling är ei så lönande. Flere kunde anföras, men wi wela låta bero med desse. At samla höfrö af et eller annat slag för sig sielf, tyckes wäl i början wara något kinkott arbete, och fordra mycken knäp, hälft så länge man ei är wan thärwid; men det kan dock lätteligen ske, emedan det icke fordrar så stort besvär, som mången sig inbillar. Man samlar så mycket man kan af det gräs man wil hafwa, och som är särdeles fördelaktigt på de ängar man hafwer, då frukten på det samma är mogen, ju me-

mera ju bättre. Desse stånd torckar man, skakar eller tröskar fröen der utur, får dem samma höst eller följande våren på en fäng, anten i kryddgården eller i någon åker, där de få växa för sig self. Da fröen på dessa äro mogna, bärgas gräset och i öfrigit förfäres åter på samma sätt som förut, och får dem sammaledes vidare följande åren, tills man samlat dem til någon myckenhet; då man befår med dem den plats man ämnadt til äng. Höet brukas sedan helt särskildt ifrån andra slag, och då det handteres kan samlas frö af det samma, såsom wid in- och utkörsln wid hö-ladar, stakar och skullar, där segel kunna utbredas, och det frö, som faller, uphämtas. Äfwenledes kan man samla de frön, som finnas på botnen af hölador, skullar och krubbar, sedan de äro toma. Ränslandet ifrån små fker på det sättet, at man torckar i en lindrig värma hela samlingen, och sedan sät-lar med et grynfäll, då fröen falla igenom och det öfriga blifwer qwar. Annars är det ock äfwen derföre fördelaktigt, at samla frö af alt det hö man äger; emedan alt fräder-få mår i synnerhet häraf wäl. Til at ärhålla de första frön ämnade til såning, är bäst utvälja frodiga stånd, där de annars kunna fås. Samlingen af dem kan med så mycket mindre tidspilla sike, som den kan af små barn för-rättas. Såningen äfwenledes, emedan gräset fordrar den minsta skötsel. Frö kan ock på detta sättet inom få år förskaffas til en anseelig myckenhet, ty skönt af et gräsfrö ei framkommer på et år 360000. igen, som det berättas om tobaken, så tilöftas de dock mångfalligt och ö-tröligt hwatt år. Herr Präses har ärfarit det self, då Han wistats på afl. v. Präsidenten Herr Baron BIELCKES gård i Sverige, där han samlat frö af Lösmyllegräset, eller Engswingeln, (Linn. flor. Svec. 91.) och inom 3. a 4. år kunnat därmed befå flere spanland. Af de frön, som Sal. vice Präsidenten Herr Baron BIELCKE self samlade år 1739. på Åland endast från tre stånd

stånd af knylhafre (Linn. flor. Svec. 98.) och sedan hemma hos sig sådde, hade han redan 1747. en sådan myckenhet, at öfwer et tunnland äng war då dermed bewäxt. At vidare på berörde sätt samla frö wid hylador m. m. har icke heller någon swårighet med sig. Hwad borde då hindra våra Landtmän at wärckställa ett så mycket lönande ärende och göremål?

8. §.

DEt förnämsta, som emot detta sättet at förbättra ängar, inwändes af våra Landtmän, är wäl det, at man icke har tilräckelig gödsel på åkern, mycket mindre hinner man at göda äng därmed. Men om man besinnar, huru ängen, på förut beskrefne sätt brukad, tienar i några år i stället för åker, och den fördel dess ägare thäraf hafwer, sedan den åter blifwit lämnad til äng, där han dock annars wore twungen med åkrens afkastningar, jag menar spanmähl, föda sin boskap, så förswinner näst detta inkast. Utom dess gifwes det åtskilliga utwägar at öka gödseln, hwilka alla at anföra min korta tid och tillfälle icke tillåter. Jag har nämt förut i 3. §. de delar som fordras af jorden, där växterna skola trifwas. De samma finnas ock uti dem efter anställda Chemiska operationer. hela växtriket kan därför tjena til föda för andra upkommande växter, och följaktligen til gödsel; så at den enas uplösning och förstörelse, kan bäst tjena til den andras upkomst. växter torde på samma sätt bäst nära andra växter, äfwen såsom kött gifwer ofta den ymnigaste näringsfast för diuren. Diurriket hafwer sin föda af växter, fast ofta igenom nog många omswep; kunna därför ock allehanda aas tjena til den utwaldaste gödsel. igenom blandning af leer och sand, kan ock gödningen ökas, såsom därom är af vår höga Öfwerhet underrättelse lämnad i en tractat wid hwarje Församling i riket

riket. Kärr-jord, om hon under upkastandet watnas med swag sallaka, med eller utan tillblanning af kalk (askan torde ock göra mäst samma gagn, där på kalk ei wore tillgång) och får sedan uti två a tre år ligga uti långa tillspetade räkta högar, skall blifwa en åker-gödsel, som mångdubbelt beralar arbete och omkostnad, efter Herr Baron BRAUNERS försök, som finnes infört uti Dess *tanckar och försök om åker och äng p. 198*. Kortel. igenom kärrjord, torf, tufwor, gran och allehanda ris och qwistar, stubbar och murknade trär, på hwilckanog tillgång hos oss skulle gifwas, allehanda affals stök wid grädarna, husen, Landsvägar m. m. lagde i högar hwarstals med gödseln, eller ock för sig self (som dock ei är så godt) at brinna wäl Et eller två år, alt efter omständigheterna, wattnade med boskaps urin, som kunde samlas i sähusen, kunde ju en Landtmans gödselstake ansefningen ökas hwart år. En stor del af den jord, som finnes i botn på åar, bäckar, insjöar, dammar &c. torde och hafwa sin stora nytta til giödning, om den uptoges, och på något af förberänte sätt tillagades; den fetaste jord, som af åkrar, sät, m. m. med rägn och snö-watn nedföres til lägre ställen, stadnar ju ofta i botn på sjöar och andra watn. Skulle våra Landtmänn använda lika beswär wid gödningens förökande, samt på åker och äng, som de härtills kostat på swedlandet, hade de däraf mångdubbel fördel at förwänta.

9. §.

Sedan man på ofwannämde sätt förbättrat en måfslu-pen och mager hårdwallsäng, och sådt den at bära ymnog gräswäxt; så bör man wara monn om, at bibehålla den uti samma fruktbarande och frodiga tillstånd, ock på alt sätt söka förhindra mossans inrotande och gräswäxtens afsynande. Ibland de flere medel, som hertil tjena,

D

äro

äro i synnerhet följande : 1:o dela sin äng med pålar eller andra märcken i 6, 8, eller 10. någorlunda lika delar, ock därwid få inrätta höbergningen, at alltid en af dessa delar lämnas stå oflagen, så länge, atdess frö hinna mogna, på det de wid släendet måtte frös på ängen, ock där årsätta, hwad genom boskapens tramp eller andra tillfällen af gräs utdödt. *Man ömlar årligen med desse delar, så at, om man första året lämnat den första delen at stå längst, lämnas det andra, den andra, ock så i ordning; då efter 6, 8. a 10. års förlopp hela gårdens äng blifwit besädd. 2:o samla de frön, som fallit wid ladodörrar m m. och så ut på ängen anten då den nyss blifwit slagen, eller om wären hel bittida, eller winterten på snön. 3:o Ei låta boskapen beta och trampa på ängen då märcken är mycket wät och lös. 4:o ei wara för girig at slå för nära til märcken i stark beta. 5:o låtta ängen wissa tider under watn. 6:o med konst watna eller leda watn på ängar. 7:o sprida gödning tunt på ängs-wallen.

A. G. Å.

